

The Journal of Academic Social Science Studies

International Journal of Social Science

Volume 5 Issue 2, p. 183-200, April 2012

**COĞRAFYA EĞİTİMİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA
EĞİTİMİ AÇISINDAN ÖNEMİ**
*IMPORTANCE OF GEOGRAPHY EDUCATION IN TERMS OF SUSTAINABLE
DEVELOPMENT TRAINING*

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Fatih KAYA

Siirt Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

Abstract

In our day, our unconscious interventions to the nature in conjunction with development of science and technology caused ecosystem balances and let global scale problems arise. In this epoch, where the humanity damages the life space severely, raising nature-sensitive individuals is an essential factor for securing sustainable development. Respect for the nature constitutes one of the most important factors of international relations of 21th century. In this context, serious responsibilities fall to education organizations. In addition to educational activities of different branches in educational organizations; there are missions related to the sustainable development that each branch should assume. In this connection, geography should assume great responsibility in helping individuals to become aware of the fact that their attitudes towards environment is reflected upon their own children and other individuals of various regions of the world and also in motivating them for this.

In this research, it is aimed to reveal the importance of geography education in terms of sustainable development education. The research has a qualitative pattern and made due to the document and content analysis.

In this study, it was strived to find answers for the question “Why geography education for sustainable development training”, by providing information about the international steps, that was taken about sustainable development training and making explanations in terms of geography’s subject, its research methods, and thinking skills. Besides Geography Lecture Teaching Program’s general purposes, vision and gains, which are determined specially for each grade level, are studied in such a way, that it reveals the contribution for the sustainable development training.

In the end of the the research, some suggestions are made for giving the sustainable development training more effectively.

Keywords: Sustainable development, sustainable development training, geography education.

Öz

Bilim ve teknolojinin gelişmesine bağlı olarak günümüzde doğaya karşı yapılan bilinçsizce müdahaleler, ekosistem dengelerinin bozulmasına ve küresel ölçekte ekolojik sorunlara neden olmuştur. İnsanların yaşam alanlarına ciddi zarar verdiği bu çağda, doğaya karşı duyarlı bireylerin yetiştirilmesi, sürdürülebilir kalkınmayı sağlayıcı önemli faktördür. 21. yüzyılda uluslar arası ilişkilerde çevreye saygı en temel değerlerden birini oluşturmaktadır. Bu bağlamda özellikle eğitim kurumlarına ciddi sorumluluklar yüklenmektedir. Eğitim kurumlarında farklı alanlarda eğitim-öğretim faaliyetleri yürütülmekle birlikte, her alanın sürdürülebilir kalkınma açısından yükleneceği görevler bulunmaktadır. Bireylerin çevreye yönelik bütün davranışlarının etkisinin kendi çocuklarına ve dünyanın farklı bölgelerinde bulunan bireylere yansıdığı farkında olmalarında, doğaya karşı saygılı olmalarında ve bu konuda motive edilmelerinde coğrafya eğitimine büyük görev düşmektedir.

Bu araştırmada, coğrafya eğitiminin sürdürülebilir kalkınma eğitimi açısından önemi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırma nitel bir desene sahip olup, doküman ve içerik analizine uygun olarak yapılmıştır.

Çalışmada sürdürülebilir kalkınma eğitimi için neden coğrafya eğitimi? Sorusuna sürdürülebilir kalkınma eğitimi konusunda atılmış olan uluslar arası önemli adımlar hakkında bilgiler verilir; coğrafyanın konusu, kullandığı araştırma yöntemleri, araç-gereçleri, düşünce ilkeleri, bakış açısı ve düşünme becerileri açısından açıklamalarda bulunularak cevap aranmıştır. Ayrıca Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nın genel amaçları, vizyonu ve her sınıf kademesi için ayrı olarak belirlenen kazanımları sürdürülebilir kalkınma eğitimine olan katkıları ortaya konacak şekilde incelenmiştir.

Araştırma sonucunda coğrafya eğitimi aracılığıyla sürdürülebilir kalkınma eğitiminin daha etkili bir şekilde verilebilmesi için önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir kalkınma, sürdürülebilir kalkınma eğitimi, coğrafya eğitimi

Giriş

İnsan toprağı işlerken ve kullanırken, teknolojiyi ve bilgiyi üretirken, uygularken, doğal kaynakları tüketirken, gereksinimlerini karşılarken; yaşam alanını (ekosfer) hiç hesaba katmadan doğaya karşı saldırgan tutum izlemektedir. Ekosistem dengelerinin bozulması sonucu ekolojik yıkım ortaya çıkmaktadır. Gezegenin tüm yaşam alanları tehdit altındadır. Uzun zaman içinde fark edilen ve oldukça karmaşık bir yapıya sahip olan ekolojik sorunlar, katlanarak büyümekte ve sınır tanımazlık özelliği ile tüm gezegene yayılmaktadır. Sanayileşme, kentleşme, siyasal, ekonomik ve teknolojik gelişme gibi etkenler, ekolojik yıkımı arttırarak, ekolojik sorunları çağdaş toplumların gündeminin başına yerleştirmiş bulunmaktadır (Akıllı, Kemahlı, Okudan, Polat, 2008: 3).

Günümüzde dünya çapında çevre sorunları olarak özellikle dört konu sık sık gündeme gelmektedir. Bu dört konuyu; karbondioksit gazının artışı dolayısıyla meydana gelen iklim değişikliği, kanser yapıcı ışınları süzen ozon tabakasının inceliyor delinmesi, tropik ormanların tahribiyle ortaya çıkan milyonlarca hayvan ve bitki türünün yok olma tehlikesi, bir de Çernobil olayında olduğu gibi büyük çaptaki nükleer kirlenmeler oluşturmaktadır. Bunlardan başka, tüm dünya çapında olmasa bile, uluslar arası boyutlarda, dünyanın geniş bölgelerini etkileyen en az üç sorun daha mevcuttur. Bunları; asit yağmuru, çölleşme, toksit atıklar oluşturmaktadır. Bu

listeye daha önceki yıllarda dünya çapındaki sorunlar olarak çok sözü edilen üç madde daha eklenebilir. Bunlar ise; dünya ekosistemi çapında DDT kirlenmesi, denizlerdeki petrol kirlenmesi ve cıva kirlenmesi teşkil etmektedir (Kışlalıoğlu ve Berkes, 1997: 63-64). Günümüzde çevre kirlenmesinin önlenmesi ve çevre korunması ulusal sınırları aşan bir boyut taşımaktadır. Fosil yakıtların (petrol, kömür, gaz) artan bir biçimde kullanımından kaynaklanan risklerin de (Dünya üzerinde oluşan hava kirliliği, ozon tabakasının incelmeye, asit yağmurlarının yağması vb.) azaltılması gerekmektedir (Avinç, 1998: 19).

21. yüzyılda uluslar arası ilişkilerde çevreye saygı en temel değerlerden birini oluşturmaktadır. Birleşmiş Milletler Bin Yıl Bildirgesi'nde "Başta çocuklarımız ve torunlarımız olmak üzere tüm insanlığı, insanoğlunun faaliyetleri nedeniyle onarılamaz ölçüde bozulmuş ve kaynakları artık ihtiyaçları karşılayamayacak kadar yetersizleşmiş olan bir gezegeni yaşama tehdidinden kurtarmak için hiçbir çabadan kaçınmamalıyız." şeklinde belirtilmiştir (<http://www.undp.org.tr>). Dünyanın herhangi bir yerinde çevreye verilen zararın sonuçlarının tüm dünyayı etkilediğinin farkına varılması bu doğrultuda ciddi önlemlerin alınmasını zorunlu kılmış ve sürdürülebilirliğin her alanda ne kadar önemli olduğu son yıllarda gündeme gelmiştir. Sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilir kalkınma eğitimi uluslar arası örgütlerin en önemli gündem konularını oluşturmaya başlamıştır.

Bu çalışmada; sürdürülebilirlik kavramının kullanımına dikkat çekilerek, mevcut kaynakların gelecek nesillere aktarılmasında coğrafya eğitiminin öneminin ortaya konulması amaçlanmıştır. Sürdürülebilir kalkınmaya yönelik yapılan uluslar arası çalışmalar, sürdürülebilir kalkınma eğitimi ve amacı, coğrafya eğitimi açısından sürdürülebilir kalkınma eğitiminin önemi ortaya konulmaya çalışılmış; ayrıca sürdürülebilir kalkınma eğitimi açısından Türkiye'deki durumu ortaya koymak amacıyla Coğrafya Dersi Öğretim Programı (CDÖP)'nin amaçları, vizyonu ile her sınıf kademesi için belirlenen kazanımlar içerisinde sürdürülebilirlik kavramının nasıl ele alındığı incelenmiştir.

Yöntem

Araştırma nitel bir desene sahiptir. Nitel araştırma gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, alguların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 39). Araştırmada sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilir kalkınma eğitimiye yönelik alan yazı taranmış ve elde edilen veriler doküman analizine uygun olarak incelenmiştir. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkındaki bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 187). Ayrıca; Coğrafya Dersi Öğretim Programı genel amaçlar, vizyon ve her sınıf kademesi için belirlenen kazanımlar içerik analizine uygun olarak incelenerek sürdürülebilir kalkınma eğitimiye katkısı ortaya konulmaya çalışılmıştır. İçerik analizi, belirli kurallara dayalı kodlamalarla bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sistematik, yinelenebilir bir teknik olarak tanımlanır. Bir mesajın belli özelliklerinin objektif ve sistematik bir şekilde tanınmasına yönelik çıkarımların yapıldığı bir tekniktir. İçerik analizi metin veya metinlerden oluşan bir kümenin içindeki belli kelimelerin veya kavramların varlığını belirlemeye yönelik yapılır. Araştırmacılar bu kelime ve kavramların varlığını, anlamlarını ve ilişkilerini belirleyerek analiz eder ve metinlerdeki mesaja ilişkin çıkarımlarda bulunur (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz, Demirel, 2009: 269).

Sürdürülebilir Kalkınma

Sürdürülebilirlik; ilk defa Georg Ludwig HARTIG tarafından 18. yüzyılda siyasi ve ekonomik kavram olarak kullanılmıştır. Kavram 1992 yılında Rio de Janeiro Birleşmiş Milletler Dünya Çevre Zirve Toplantısı'nda "kaynakların sürdürülebilir kullanımı" şeklinde tanımlanmıştır (Brinkman, 2006). Yapılan bu tanımla kendisini yenileyemeyen doğal kaynaklar azaldığında ciddi sorunlara yol açacağına dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

Sürdürülebilirlik kavramı adından anlaşılacağı üzere gelişmeyi içeren; ekonomik ilerleme ile birlikte sosyal eşitlik ve doğanın korunmasını da kapsayan (www.bne-portal.de) sosyal bir süreçtir. Ancak durgunluk ya da büyüme, korumak ya da değiştirmek kastedilmemektedir. Küresel yaşam alanlarındaki bütün sistemlerin sürdürülebilir kullanımının geliştirilmesi, bu doğrultuda bazı kriterlerin belirlenmesi ve gelişimin sürekliliğinin sağlanmasının önemli olduğuna vurgu yapmaktadır (Rost, 2002: 5). Ekonomik kalkınma açısından sürdürülebilirliğin sağlanması, dünya kaynaklarının sınırlı olması sebebiyle ekonomik faaliyetler açısından kaynak kullanımında duyarlılığı gerektirmektedir. Sosyal kalkınma açısından sürdürülebilirlik, salt tüketim toplumundan çevreye duyarlı ve bu bilinçle tüketim yapan toplumlara dönüşümü ifade etmektedir. Çevrenin korunması açısından sürdürülebilirlik ise, çevre ile etkileşimde çevreyi en doğal halinde tutabilecek davranışlar sergilemek ve insan faaliyetleri sonucu zarar gören veya yok olan ekolojik çevreyi geri kazanım faaliyetlerinde bulunmak olarak tanımlanabilir (Yavuz, 2010: 65). Sürdürülebilir kalkınma üst düzey teknoloji ve standart gerektirmemekte, özellikle gelecekte meydana gelebilecek sorunları görebilmek, bu konuda duyarlı ve yaratıcı olmak büyük bir önem taşımaktadır (ÖSTRAT, 2010: 2).

Sürdürülebilir kalkınma konusunda yapılan uluslararası düzeyde yapılan çalışmalar da kavramın önemini ortaya koymaktadır. Bu çalışmalar her şeyden önce çevreye karşı duyarlılığın vurgulandığı ve geleceği garanti altına almak adına atılmış önemli adımlardır.

1972 yılında Birleşmiş Milletler Çevre Konferansı 5-16 Haziran arası Stockholm'de yapılmıştır. Bu ilk konferans küresel çevre politikasının başlangıcı olarak kabul edilir. Konferans sonucunda öneri üzerine Birleşmiş Milletler Çevre Programı kurulmuştur. 1987 yılında Norveç eski başkanı Gro Harlem Brundland başkanlığında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından Brundland Raporu yayınlanmıştır. Küresel ölçekte sürdürülebilir, çevre dostu kalkınmayı içeren bu rapor çevrenin sürdürülebilir kalkınmasına yönelik tartışmaları uluslararası ölçekte etkilemiştir (www.bne-portal.de).

1992 yılında Rio de Janeiro (UNCED) kentinde Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı düzenlenmiştir. Bu konferans sonucunda yaklaşık 190 ülkenin dahil edildiği ulusal ve uluslararası çevre ve kalkınma politikasının düzenlendiği ve kuralların belirlendiği Agenda 21 (Gündem 21) imzalanmıştır (Rieß, 2009: 4). Yapılan bu toplantıda sürdürülebilirlik kavramı bir dünya modeli olarak ilan edilmiştir (Stoltenberg ve Adom Bent, 2004: 1).

Sürdürülebilir kalkınma eğitimi konusunda duyarlı olan ülkelerden biri olan Almanya'nın da birçok çalışmaya imza atmıştır. 2003 yılında UNESCO-Almanya Komisyonu, Hamburg deklarasyonunu açıklamıştır. Bu deklarasyonla bütün ülkeler, eyalet ve yerel topluluklar, bütün sivil toplum kuruluşları ve eğitim kurumlarının "Sürdürülebilirlik eğitim ittifakı" için sorumluluklarının olduğu belirtilmiştir. 2006 yılında UNESCO-Almanya Komisyonu'nun ve Nordrhein-Westfalen Entegrasyon Bakanlığı'nın isteği üzerine "Birleşmiş Milletler 10 Yıllık Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi"nin gelişimi hakkında görüşmek üzere dünyanın farklı bölgelerinden 50 uzman Bonn kentinde bir araya gelmiştir. 2007 yılında Almanya'nın AB dönem başkanlığını yaparken Berlin'de "Birleşmiş Milletler 10 Yıllık

Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi- Avrupa'nın Katkısı" konulu konferans yapılmıştır. Konferansın asıl amacı Birleşmiş Milletler 10 yıllık "Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi" için Avrupa'nın Küresel anlamda katkısını ve sorumluluğunu ortaya koymaktır. 2008 yılında ulusal komitenin girişimiyle ulusal eylem planını ve ulusal eylem günleri çerçevesinde ilk defa sürdürülebilir kalkınma eğitimi için 320'den fazla farklı organizasyon düzenlenmiştir. 2009 yılında 31 Mart- 2 Nisan tarihleri arasında Bonn kentinde UNESCO ve Federal Milli Eğitim ve Araştırma Bakanlığı tarafından sürdürülebilir kalkınma eğitimi için dünyanın farklı bölgelerinden 50 eğitim bakanının, 700 bölge temsilcisinin ve araştırmacının katıldığı konferans düzenlenmiştir. İlk etapta Birleşmiş Milletler On yıllık "Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi" görüşülmüştür. Bu toplantıda küresel anlamda eğitim sisteminin bireylere iyi bir gelecek sağlamak için düzenlenmesi gerektiği konusu üzerinde durulmuştur (www.bne-portal.de)

Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi

1992 yılında Rio de Janeiro Birleşmiş Milletler Dünya Çevre Zirve Toplantısı'ndan 10 yıl sonra, sürdürülebilir kalkınma eğitimi için Johannesburg'da yapılan toplantıda sürdürülebilir kalkınma eğitimi konusunun önemine vurgu yapılmıştır. Böylece "Sürdürülebilir kalkınma eğitimi" resmen duyurularak bu toplantıda 2005-2014 yılları arasını kaplayan 10 yıllık süreç için "Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi" resmen ilan edilmiş oldu (www.bne-portal.de). Sürdürülebilir kalkınma eğitimi temellerini Gündem 21'den almaktadır. Gündem 21, Birleşmiş Milletler Konferansında alınan kararlara ait resmi bir belgedir (Haan ve Harenberg, 1999: 14). "Gündem 21"i imzalayan ülkeler, kendi politikalarını sürdürülebilir sosyal eşitlik, ekolojik çevre ve ekonomik verimlilik ekseninde izleme konusunda birleşerek; sürdürülebilirlik kavramının siyasi, ekonomik ve ekolojik yaklaşım olarak çerçevesini çizilmiş oldu (www.agenda21.de).

Sürdürülebilir kalkınma eğitiminin iki temel dayanağı vardır: Birincisi; 1960'lı yıllardan beri kuzey yarımküredeki sanayileşmiş zengin ülkeler ile güney yarımküredeki ülkeler arasında nasıl bir dengenin oluşturulacağı sorusu etrafında adil bir eşitliğin nasıl sağlanacağı sorusuna cevap arayışıdır. İkincisi ise yine 1960'lı yıllardan beri doğal kaynakların sınırsız olmadığı, aşırı nüfuslanma ve çevre sorunları konusunda tartışmalar oluşturmaktadır. Bu tartışmalarda ekolojik sorunların belirtilerinden yola çıkarak batılı ülkelerin sanayileşme modeliyle küreselleşmenin yanlış olduğu; kaynakların bir gün tükeneyeceği ve çevre sorunlarının giderek artacağına değinilerek sürdürülebilir kalkınma eğitiminin önemi ortaya konulmuştur (Haan ve Harenberg, 1999: 14).

UNESCO sürdürülebilir kalkınma kavramının bütün alanlarda kullanımını sağlamak ve eğitimin kalitesini artırarak ilerlemenin gerçekleştirilebilmesi için, sürdürülebilir kalkınma konusunda mevcut programların revizyondan geçirilerek yenilenmesinin önemli olduğunu ve sürdürülebilir kalkınma eğitimi bağlamında pedagojik ilkeleri ise şu şekilde belirtmiştir (Linder, 2007: 17):

- Disiplinler arası,
- Değer odaklı,
- Kültürel farklılıkların bilincinde olma,
- Çözüm odaklı,

- Farklı yöntemler üretebilen,
- Katılımcı,
- Yerel farklılığın önemliliği.

Sürdürülebilir kalkınma eğitimi bağlamında yetkinlik kazandırmanın üç değişik fonksiyonu ön plana çıkmaktadır (Kaufmann-Holz, Bertschy, Gingin, 2007: 6).

Sürdürülebilir kalkınma için kültürel tekniklerin kullanımı: İnsanların sürdürülebilir kalkınma sürecine katılımlarının sağlanabilmesi için yazma ve okuma gibi kültürel teknikler ön koşuldur.

Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için belirlenen hedeflerin gerçekleştirilmesine yönelik önlemler: Sürdürülebilir kalkınmada belirlenen hedeflere ulaşabilmek amacıyla nüfusun belirli gruplarının hedeflediği bilgi ve becerilerin kazanılmasını sağlamak için eğitim bir araç olarak kullanılabilir.

Sürdürülebilir kalkınma için özel beceriler: Belirlenen hedeflerin gerçekleştirilmesi, bireylerin sürdürülebilir kalkınmanın gerekliliği düşüncesine sahip olmaları ve sürdürülebilirlik kalkınmanın gerekliliği konusunda katılımın sağlanabilmesi eğitim aracılığıyla bireylerin bu kavramı içselleştirmeleriyle mümkündür.

Sürdürülebilir kalkınma eğitimi değerlerin önemini de ortaya koymaktadır. UNESCO bu değerleri şu şekilde listelemektedir (Linder, 2007: 17):

- Diğer toplumlar, kültürler ve gelecek nesiller için saygı,
- Dünya'nın doğal kaynaklarının farklılık ve çeşitliliğine saygı,
- Anlayış, adalet duygusu, sorumluluk, diyalog, sorgulayıcılık ve sorumluluk bilinciyle davranışlar ilkeleri oluşturmaktadır.

Sürdürülebilir kalkınma için bireylerin sahip olması gereken davranışlar (yetinlik, bilgi, davranış, beceri) "Sürdürülebilir kalkınma eğitimi" nin amaçlarını ortaya koymaktadır. Çevre eğitiminin üç amacı vardır, bu amaçları sürdürülebilir çevre eğitimi için de kullanabiliriz. Bunlar (Rieß, 2009: 5):

- Çevre bilgisinin kazanılmasını sağlamak,
- Çevreyle ilgili olumlu tutumları kazandırmak,
- Çevreye zarara vermeyen davranış değişikliği gerçekleştirmek.

Bunlar aynı zamanda öğrencilerin "Bilme", "Tutum" ve "Davranış değişikliği" gibi kişilik özelliklerini kazanması, sürdürülebilir kalkınma için önemli olduğu anlamına gelmektedir.

Sürdürülebilir kalkınma eğitimi sonucunda bireylerin aşağıdaki yeterlilik alanlarına sahip olması gerekmektedir (Haan ve Harenberg, 1999: 26).

- Uzlaşma becerileri: Bu beceri alanı sürdürülebilir kalkınmayı ortak bir kültür olarak düşünür, diğerleriyle anlaşma ve uzlaşma becerilerini içerir.
- İlişkileri görme ve planlama becerisi: Doğa ile kültür arasındaki ilişkiyi görür ve planlamayı bu doğrultuda yapar.
- Dayanışma becerileri: Şimdiki ve gelecek nesiller için uluslararası eşitliği sağlamak amacıyla iş birliği yapar.

- Motivasyon becerileri: Sürdürülebilir kalkınma için istekli olmak ve bu doğrultuda yapılacak çalışmalarda rol alır. Bütün davranışlarında gelecek nesilleri göz önünde bulundurarak hareket eder.
- Eleştirel düşünme becerisi: Ekolojik, ekonomik ve sosyal açıdan sürdürülebilir bir dünya için sorumluluk bilinci içerisinde yönlendirici ilkeler geliştirir, kendini ve diğerlerini içinde bulunulan durum açısından algılar ve değerlendirir.

Sürdürülebilir Kalkınma ve Coğrafya Eğitimi

2007 yılında Uluslararası Coğrafya Birliği Coğrafya Eğitimi Komisyonunun yayınladığı Luzern Deklarasyonu ile coğrafya eğitimi, sürdürülebilir kalkınma eğitimi için temel alınmıştır. Bu deklarasayonda coğrafya eğitiminin sürdürülebilir kalkınma eğitimine katkıları, sürdürülebilir kalkınma eğitimi için coğrafya öğretim programlarının geliştirilme kriterleri, coğrafyada sürdürülebilir kalkınma eğitiminde bilgi ve iletişim teknolojilerinin önemi başlıkları altında açıklama yapılmış ve coğrafya dersleri için önerilerde bulunulmuştur.

Coğrafya eğitimi sayesinde yaşadığı çevreyi her yönüyle tanıyan birey, bu çevrenin gelecek nesillere aktarılmasının ne denli önemli olduğunu da farkına varır. Neden sürdürülebilir kalkınma için coğrafya eğitimi? sorusuna; coğrafyanın konusu, coğrafi düşüncenin ilgi odağı, coğrafya bilminde kullanılan yöntemler, coğrafya biliminin ilkeleri, coğrafya derslerinde kullanılan araç-gereçler coğrafya derslerinin sürdürülebilir kalkınma eğitimi için özel bir yere sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bunları kısaca açılacak olursak:

Coğrafya'nın konusu ve sürdürülebilir kalkınma eğitimi: Coğrafya ilminin en kısa tanımı; coğrafya, yeryüzünü inceler, biçiminde formüle edilmiş tanımıdır. Tanımda geçen yeryüzü terimi, sadece Dünya'nın yüzeyini ifade etmez. Gerçekten de, coğrafi anlamda yeryüzü, yalnızca karaların yüzeyinden ibaret değildir. Var sayılmış sınırları, doğal küreler sisteminin sınırları içinde de devam eder. Doğal küreler terimiyle; taşküre, su küre, hava küre doğal küreler sistemi olarak ifade edilir. Coğrafi yeryüzü, bu üç kürede payları bulunan, dördüncü bir küre olarak kabul edilir. İnsan da dâhil, bütün canlıların hayat ve faaliyet dünyası olan bu küreye, biyosfer ya da canlılar küresi denir (Doğanay ve Sever, 2011: 3). Coğrafya'nın konusunu insan ve çevre arasındaki karşılıklı etkileşim oluşturmaktadır. Bütün coğrafi araştırmalarda esas amaç, çevre faktörlerinin insana çıkardığı faaliyet güçlükleri ve insanın bunları etkisiz duruma getirme çabasını araştırmaktır (Doğanay, 2000: 42).

İnsanların çevresindeki doğal ortama hâkim olmaya başlamasından itibaren çevreyi oluşturan unsurlarda (taşküre, havaküre, suküre, canlılar küresi) ciddi değişiklikler yaşanmıştır. Yeryüzündeki fiziki ve sosyal faaliyetleri doğa belirler düşüncesi yerini bilim ve teknolojik gelişmeler sonucunda doğal ortamın sınırlandırması ve kısıtlamasıyla beraber kendisinin belirlediği düşüncesi yaygınlaşmış, doğal ortamlar aşırı kullanıma maruz kalmıştır. İnsanların bilinçsiz kullanımı sonucunda yine insanların yaşam alanları olumsuz etkilenmiş ve çevrenin sürdürülebilir kalkınma için bilinçli kullanımı ön plana çıkmıştır. Bu açıdan coğrafyanın; insan-çevre etkileşimi sonucunda meydana gelen değişim ve bu değişimin sonuçlarını analiz ederek çözüm üretmesi, farklı bilim dallarının doğal ve beşerî faktör gruplarıyla ilgili yapmış oldukları çalışmalara ait verileri kullanabilmesi, çevrenin sürdürülebilirliği ve sürdürülebilir kalkınma eğitimi konusunda ayrı bir öneme sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Coğrafyada kullanılan araştırma yöntemleri ve sürdürülebilir kalkınma eğitimi: Coğrafya biliminin konuları, birer saha araştırması konusudur. Coğrafya bilminde laboratuvar

arazi, yani doğal ve beşerî çevrenin kendisidir. Bu çevrede, yine başlıca iki grup çevre faktör ve süreci çarpıştır. Bunlar, doğal ve beşeri çevre faktör grupları olup, etkileşim süreci biçiminde birbiriyle mücadeleyi sürdürürler (Doğanay, 2000: 147-148). Coğrafya ilminde gezi-gözlem, akıl yürütme, mülakat, anket ve örnekleme yöntemleri kullanılmaktadır. İnsanların çevreye olumsuz müdahalelerinde ortaya çıkan sorunları tespit etme, bu sorunlara çözüm üretme ve dikkat çekme aşamasında bu yöntemler kullanılabilir. Örnek verecek olursak; çevre üzerinde insanların olumsuz faaliyetlerini gezi gözlem yöntemi kullanarak görmenin yanı sıra görme imkânına sahip olmadığımız olayları ise (ozon tabakasının delinmesi gibi) akıl yürütme yöntemini uygulayarak sonuca ulaşabiliriz. Mülakat yöntemi ise, bir sorunun ortaya konulması ve çözüm önerisi aşamasında yetkililerle görüşerek kullanılacak yöntemler arasındadır. Fabrikaların atık sularını çevreye salınması sonucunda çevrede meydana gelen olumsuz yöndeki değişim gezi gözlem yöntemi uygulanarak kavratılabilir.

Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için mevcut sorunların tespit edilmesi ve bu sorunlara yönelik çözümlerin üretilmesi aşamasında coğrafya araştırma yöntemlerinin kullanılabilir nitelikte olması, coğrafya eğitiminin sürdürülebilir kalkınma eğitimi için önemini de ortaya koymaktadır.

Kullandığı araç-gereç ve sürdürülebilir kalkınma eğitimi: Coğrafi bilgilerin aktarımında harita, grafik, tablo, diyagram, şema, kavram haritası, resim, fotoğraf gibi görsellerin yanı sıra bilgi iletişim teknolojilerinin gelişimiyle birlikte bilgisayar, internet, televizyon, data show gibi birçok görsel araç-gereçler büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Sürdürülebilir kalkınma eğitimi açısından coğrafya eğitiminde kullanılan araç-gereçler; konunun önemine dikkat çekme, konunun kavratılması ve olumlu davranışların geliştirilmesi aşamasında katkıda bulunabilir.

Coğrafi düşünce ilkeleri ve sürdürülebilir kalkınma eğitimi: İlkeler; bilimleri birbirinden ayıran, başlı başına bağımsız birer bilim olmalarını hazırlayan ana kurallardır. Coğrafi düşüncede birbiri ile ilgili, başlıca üç önemli temel düşünce ilkesi vardır. Bu düşünce ilkelerinin her birinin coğrafya eğitiminde sürdürülebilir kalkınma eğitimine ayrı ayrı katkı sağlayacağı söylenebilir. Bu ilkeleri sürdürülebilir kalkınma eğitimi açısından ele alacak olursak;

Dağılım (yayıma) ilkesi: Olayları amaca uygun haritalarla göstermektir. Dağılımı yapılabilen, yani kullanılacak özel sembollerle amaca uygun haritalara dökülebilecek her olgu, coğrafya ilminde araştırma konusu teşkil eder (Doğanay, 2000: 187). Çevre sorunları, hava kirliliği, deniz kirliliği, ekosistemler ve biyolojik çeşitliliğin en fazla ve en az olduğu bölgeler gibi birçok sorunun dağılımını göstermek ve bu sorunlara çözüm önerileri üretmek için haritalardan yararlanılabilir. Bu durum dağılım ilkesinin sürdürülebilir kalkınma eğitimi açısından önemini de ortaya koymaktadır.

Bağlantı ilkesi (Karşılıklı ilgi): Coğrafi olayların analiz ve sentezinde göz önünde tutulması gereken ana kural, olaylar arasındaki karşılıklı ilişkileri, yani korelasyonu belirleyip çözümlenektir (Doğanay, 2000: 188). Bu ilke aracılığıyla; öğrenciler doğal ve beşeri olaylar arasındaki karşılıklı ilişkileri algılayıp, mevcut doğal kaynakların gelecek nesillere aktarılmasının önemini kavrayabilir. Sürdürülebilirliğin önemini kavratılması aşamasında bu ilkenin de önemli katkılar sağlayacağını söyleyebiliriz.

Sebep-sonuç ilkesi: Nerede, ne zaman, niçin, sonuçlar-sorunlar ve çözüm yolları biçiminde sorular formüle edilerek, incelenen-araştırılan olayların neden ve sonuçlarını meydana çıkarmak, coğrafyanın bu ilkesinin temel amaçlarından birisidir (Doğanay, 2000:

188-189). Bu ilke sayesinde sürdürülebilir kalkınmanın önünde bulunan engeller rahatça teşhis edilerek, çözüm önerileri üretilebilir.

Kısaca sürdürülebilir kalkınma eğitimi açısından; dağılım ilkesi mevcut sorunların dağılımı, bağlantı ilkesi bu sorunları görme, sebep-sonuç ilkesi ise sorunun nedeni ve çözümü aşamasında fayda sağlayacaktır.

Coğrafi bakış açısı ve sürdürülebilir kalkınma eğitimi:

Coğrafi bakış açısı, coğrafya eğitiminin neden gerekli olduğu konusunda da dört sebep sunmaktadır (Altınbilek ve Sanalan, 2005: 347).

- Varlık nedeni ile ilgili sebepler
- Ahlaki sebepler
- Akli sebepler
- Pratik sebepler

Bunları sürdürülebilir kalkınma eğitimi açısından ele aldığımızda; varlık nedeni ile ilgili sebeplerle insanların dünyanın doğasını anlaması ve koruması düşüncesi, ahlaki sebeplerle yeryüzüne zarar vermeden sürdürülebilir kullanımı, akli sebeplerle sürdürülebilir kullanımın nasıl sağlanacağı, pratik sebeplerle ise ulusal ve uluslar arası çözüm üretme aşamasında sürdürülebilir kalkınma eğitimine katkı sağlayacaktır.

Coğrafi düşünme becerileri ve sürdürülebilir kalkınma eğitimi:

Coğrafi düşünme becerileri şu şekilde özetlenebilir (Demirkaya, 2003):

- Coğrafi sorular sor,
- Coğrafi bilgiler kazan,
- Coğrafi bilgileri düzenle,
- Coğrafi bilgileri analiz et,
- Coğrafi sorulara cevap ver.

Coğrafi düşünme becerilerini sahip olmanın sürdürülebilir kalkınma eğitimi için ön koşul olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü; öğrencilerin atalarımızdan bize kalan doğanın korunması ve gelecek nesillere aktarılmasının gerekliliğinin ve öneminin farkına varmaları bu düşünme becerileriyle mümkündür. Örneğin; doğal kaynaklarla ilgili soruların sorulması, bu konuda bilgi edinme, bu bilgileri düzenleme, analiz etme ve çözüm üretme doğrudan coğrafi düşünme becerilerini gerektirmektedir.

Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi ve Coğrafya Dersi Öğretim Programı

Türkiye’de 2005 yılından itibaren uygulamaya giren Coğrafya Dersi Öğretim Programı Türkiye’de coğrafya öğretimi konusunda program yaklaşımlarına uygun olarak hazırlanan ilk programdır. Program, eğitim-öğretim süreçleri, ders içeriği, ders saatleri, ders adları, öğretim materyalleri, pedagojik yaklaşımlar ve diğer derslerle bağlantılarını da dikkate alarak organize edilmiştir. Bu özelliği ile program felsefesi ve kurgusu tümüyle değişmiştir (Karabağ ve Şahin, 2007, 55). Dünyadaki birçok ülkenin programının incelenmesi neticesinde, ülkemiz şartlarına uyarlanmış, öğrenci merkezli ve aktif öğrenme ilkeleri dikkate alınarak, hedefler, amaçlar, öğrenme alanları, beceriler ve aktif öğrenme ilkeleri ile değerlendirmeleri içine alan yaklaşık 200 sayfalık bir kitap olarak basılmıştır. Bu yönüyle yeni program oldukça detaylı bir

programdır (Taş, 2007, 27). Coğrafya Öğretim Programı'nda değişimin ana yapısını, Vygotsky'nin sosyal yapılandırıcılık başta olmak üzere eleştirel düşünme, probleme dayalı öğrenme, araştırmaya dayalı öğrenme, işbirliğine dayalı öğrenme, öğrenme stilleri, esnek öğrenme, yaratıcı düşünme, proje temelli öğrenme modelleri öncülük etmektedir (Akınoğlu, 2004, 73).

Sürdürülebilir Kalkınma Eğitiminin Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nın Genel Amaçlarındaki Yeri: Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nda genel amaçlar içerisinde sürdürülebilir kalkınma eğitimiyle ilgili olan maddeler tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nda Sürdürülebilir kalkınma ile ilgili olan maddeler

Madde No	Amaçlar
2	İnsan- doğa ilişkisi çerçevesinde coğrafi sorgulama becerisi kazanır
4	Doğa ve insan sistemlerinin işleyiş ve değişimini kavrar
5	Yakın çevresinden başlayarak ülkesine ve dünyaya ait mekânsal değerlere (doğa ve insanın ürettikleri ve bitirdikleri) sahip çıkma bilinci geliştirir
6	Ekosistemin işleyişine yönelik sorumluluk bilinci geliştirir
7	Doğa ve insan sistemlerinin ürettiği değerlerin uyumlu birlikteliği ve sürekliliği için mekânsal planlamanın önemini kavrayarak insan ve doğa kaynaklarının kullanımının "tasarruf bilinci" geliştirir
8	Mekânsal süreçlerin yerel ve küresel etkileşim içinde olabildiğini irdeler
9	Kalkınma süreçlerinin doğayla uyumlu kılınmasının önemini kavrar
10	Doğal afetler ve çevre sorunlarını değerlendirerek korunma ve önlem alma yollarına yönelik uygulamalar geliştirir

(Kaynak: MEB, 2005: 13)

Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nda belirtilen amaçlar içerisinde özellikle 8 madde (Tablo 1) sürdürülebilir kalkınmayla doğrudan ilişkilidir. Bu maddeler incelendiğinde; insan ve çevrenin karşılıklı etkileşiminin neden ve sonuçlarını analiz edebilen, sorumluluk duygusuna sahip, mevcut doğal kaynakların sürdürülebilirliğinin önemini farkında olan bireylerin yetiştirilmesinin ön planda olduğunu söyleyebiliriz.

Sürdürülebilir kalkınma eğitiminin coğrafya dersi öğretim programı'nın vizyonu içerisindeki yeri: Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nın vizyonu içerisinde sürdürülebilir kalkınma eğitimiyle ilgili olan maddeler tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Coğrafya Dersi Öğretim Programı Vizyonu İçerisinde Sürdürülebilir Kalkınma İle İlgili Maddeler

Vizyon
<ul style="list-style-type: none"> Doğa ve insana ait unsurları anlayarak mekânı doğru ve etkin kullanan İnsan ve doğa arasındaki karşılıklı etkileşimi fark eden Çevre kalitesine önem vererek geleceği düşünen Dünyanın ve insanlığın korunmasına yönelik sorumluluk duygusuna sahip Coğrafi bilgi ve becerileri kullanarak doğa ve insana ait değerleri geleceğe taşıma stratejileri geliştiren ve uygulayan İnsan ve doğa süreçleriyle oluşan ekolojik, ekonomik, sosyal ve politik ilişkileri; dünya genelindeki insanlar, yerler ve çevrelerinin birbirleriyle olan etkileşimini anlayan

(Kaynak: MEB, 2005: 15-16)

Coğrafya Dersi Öğretim Programı vizyonu incelendiğinde, 6 maddenin (Tablo 2) sürdürülebilir kalkınma eğitime yönelik olduğunu söyleyebiliriz. Bu yönüyle Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nın genel amaçları içerisinde olduğu gibi vizyonda da sürdürülebilir kalkınma eğitime fayda sağlayabileceğini söyleyebiliriz.

Sürdürülebilir kalkınma eğitiminin coğrafya dersi öğretim programı'nda belirtilen kazanımlar içindeki yeri: Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nda yer alan kazanımlar incelendiğinde özellikle “Çevre ve Toplum” başlığı altında verilen kazanımların sürdürülebilir kalkınma eğitime yönelik olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra “Doğal Sistemler”, “Beşeri Sistemler”, “Mekânsal Bir Sentez: Türkiye”, “Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler” başlıkları altında yer alan kazanımlar, insan-çevre ilişkisini anlamlandırma ve karşılıklı etkileşimin neden ve sonuçlarını kavramaları açısından önemli olmakla birlikte doğrudan sürdürülebilir kalkınma ile ilgili değildir. Ancak insan ve çevrenin karşılıklı etkileşimi ve bu etkileşimin neden ve sonuçları çevrenin sürdürülebilirliğin öneminin kavratılması açısından ayrı bir önem taşımaktadır. Bu nedenle “Çevre ve Toplum” başlığı altında verilen kazanımlar dışında diğer başlıklar altında sürdürülebilir kalkınma eğitime katkısı olduğu düşünülen kazanımlar da aşağıda her sınıf kademesi için ayrı ayrı verilmiştir: ,

Tablo 3. Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nda 9. Sınıf İçin Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Öğrenme Alanları ve Kazanımlar

Bölümler	Kazanımlar
Doğal Sistemler	<ul style="list-style-type: none"> Doğal unsurların yaşantısındaki etkisinden yola çıkarak doğa ve insan ilişkisini anlamlandırır Doğayı oluşturan dört temel ortamdan yola çıkarak doğal sistemlerin coğrafyanın konuları içerisindeki yerini belirler.
Beşeri Sistemler	<ul style="list-style-type: none"> Yerleşmelerin konumunu belirleyen ve gelişimini etkileyen faktörleri geçmişten günümüze fonksiyonel değişiklikler açısından analiz eder
Mekânsal Bir Sentez: Türkiye	<ul style="list-style-type: none"> Görsel ve yazılı materyallerden yararlanarak yaşadığı yerleşim alanının farklı zaman periyotlarındaki değişim ve sürekliliğini coğrafi açıdan analiz eder
Çevre ve Toplum	<ul style="list-style-type: none"> İnsanların gereksinimlerinden yola çıkarak doğal çevreyi kullanma biçimlerini örneklendirir Doğal çevrenin insan faaliyetlerine etkilerini ve insanların doğal çevreye uyum süreçlerini karşılıklı ilişkileri çerçevesinde analiz eder Örneklerden yararlanarak doğal ortamda insan etkisiyle meydana gelen değişimlerin sonuçlarını analiz eder

(Kaynak: MEB, 2005: 137-144)

Tablo 3'te de belirtildiği üzere; Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nda 9. sınıf için “Doğal Sistemler”, “Beşerî Sistemler”, Mekânsal Bir Sentez: Türkiye” ve “Çevre ve Toplum” başlıkları altındaki kazanımlar sürdürülebilir kalkınma eğitime yöneliktir. “Doğal Sistemler” başlığı altında verilen kazanımlardan ikisi doğa ve insan etkileşimini anlamlandırmasına; “Beşerî Sistemler” başlığı altında verilen bir kazanım ise yerleşmelerin konumunu ve gelişimini etkileyen unsurların öneminin kavratılmasına; “Mekânsal Bir Sentez: Türkiye” başlığı altında verilen bir kazanım ise yerleşim alanlarında değişen unsurlara bağlı olarak meydana gelen değişimin algılanmasına yöneliktir. Farklı başlıklar altında verilen bu kazanımların çevrenin sürdürülebilirliğinin öneminin kavratılması açısından önemli olduğu söylenebilir. “Çevre ve Toplum” başlığı altında ise sürdürülebilir kalkınma eğitimi açısından kazanımlar daha çok; doğal çevrenin farklı kullanım türleri, insanların doğal çevreyle karşılıklı etkileşiminin sonuçları ve ortaya çıkabilecek sonuçların analizine yöneliktir. Bu sınıf kademesindeki kazanımlar, öğrencilere sürdürülebilir kalkınma eğitimi doğrultusunda daha çok bilme düzeyinde bilgi sağlaması açısından önemlidir.

Tablo 4. Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nda 10. Sınıf İçin Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Öğrenme Alanları ve Kazanımlar

Bölümler	Kazanımlar
Beşeri Sistemler	<ul style="list-style-type: none"> Geçmişten günümüze nüfusla ilgili verilerin kullanım amaçlarındaki değişimin nedenlerini sorgulayarak nüfusun önemi hakkında çıkarımlarda bulunur Verilerden yararlanarak dünya nüfusunun tarihsel süreçteki değişimini yorumlar Nüfus özelliklerine ait tablo, grafik ve haritaları kullanarak nüfus dağılımı, değişimini ve etkilerini sorgular Harita, tablo ve grafiklerden yararlanarak nüfus artış oranının değişiminde etkili olan faktörleri sorgular Görsel materyallerden yararlanarak geçmişten günümüze farklı geçim tarzlarını, ekonomik faaliyetler ve toplumsal değişimler açısından analiz eder
Mekânsal Bir Sentez: Türkiye	<ul style="list-style-type: none"> Türkiye'nin toprak varlığının farklı şekillerde kullanımına ait örneklerden yararlanarak sonuçları ile ilgili çıkarımlarda bulunur Türkiye'deki doğal bitki topluluklarını, türlerinin zenginliği ve yetişme şartlarını ilişkilendirerek dağılımlarını analiz eder Türkiye'deki su varlığının özelliklerini doğal süreçlerle ilişkilendirir Türkiye'deki su varlığının ekonomik, sosyal ve kültürel etkilerini analiz eder Görsel materyallerden yararlanarak Türkiye'de nüfusun tarihsel seyrini, sosyal ve ekonomik faktörler açısından sorgular- Örnek incelemeler yoluyla Türkiye'deki göçlerin sebep ve sonuçlarını değişim ve süreklilik açısından sorgular
Çevre ve Toplum	<ul style="list-style-type: none"> Yaşadığı alan ile başka alanlardaki doğal afetleri oluşum nedenleri, şiddetleri, sıklıkları ve insanlara olan etkileri bakımından karşılaştırır Dünyanın farklı bölgelerinde oluşan benzer doğal afetlerin etkilerini, korunma yöntemleri ve planlama açısından karşılaştırır Doğal afetlere neden olan uygulamalarla korunma yollarını ilişkilendirir

(Kaynak: MEB, 2005: 145-153)

Tablo 4 incelendiğinde; Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nda 10. sınıf için “Beşerî Sistemler”, Mekânsal Bir Sentez: Türkiye” ve “Çevre ve Toplum” başlıkları altındaki kazanımlar sürdürülebilir kalkınma eğitimiyle ilgilidir. “Beşerî Sistemler” başlığı altında verilen ilgili kazanımlarla; nüfus artışında meydana gelen değişim, nüfusun önemi, görsellerden yararlanarak nüfusa ait analizlerle birlikte nüfusla ilgili meydana gelen hareketliliği sorgulama becerilerinin kazandırılmasının sürdürülebilir kalkınma eğitimine katkı sağlayacağını söyleyebiliriz. “Mekânsal Bir Sentez: Türkiye” başlığı altında ise Türkiye’de; toprak kullanımıyla, bitki türleriyle, su varlığıyla ve göçlerin sebep ve sonuçlarının kavratılmasının sürdürülebilir toprak kullanımı, sürdürülebilir çevre ve ekonominin öneminin kavratılması açısından önemli olduğu söylenebilir. “Çevre ve Toplum” başlığı altında ise sürdürülebilir çevre kullanımının öneminin kavratılmasına katkıda bulunacağı söylenebilir. Bu sınıf kademesindeki kazanımlar, öğrencilere sürdürülebilir kalkınma eğitimiye yönelik daha çok bilme ve tutum düzeyinde bilgi sağlaması açısından önemlidir.

Tablo 5. Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nda 11. Sınıf İçin Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Öğrenme Alanları ve Kazanımlar

Bölümler	Kazanımlar
Doğal Sistemler	<ul style="list-style-type: none"> Bitki ve hayvan türlerindeki zenginliğin oluşumunda ve türlerin azalmasında etkili faktörleri birbirleriyle olan ilişkileri çerçevesinde yorumlar Yeryüzündeki suların ekosistem içerisindeki yerinden yola çıkarak doğal sistemlerin işleyişi açısından sorgular Ekosistemi oluşturan unsurlar ile madde döngüsü ve enerji akışı arasındaki ilişkiyi doğal sistemlerin işleyişi açısından sorgular
Beşeri Sistemler	<ul style="list-style-type: none"> Doğal unsurların üretim, dağıtım ve tüketim süreçleri üzerindeki etkisini analiz eder Beşerî unsurların üretim, dağıtım ve tüketim süreçleri üzerindeki etkisini analiz eder Üretim, dağıtım ve tüketim sektörlerinin birbirlerine olan etkilerini ekonomik

Mekânsal Bir Sentez: Türkiye	<p>faaliyet türleri açısından analiz eder</p> <ul style="list-style-type: none"> • Doğal kaynakları sınıflandırarak doğal kaynak ekonomi ilişkisini açıklar • Türkiye ekonomisinin sektörel dağılımını ve ekonomi politikalarını değişim ve süreklilik açısından değerlendirir • Türkiye’de tarım ve hayvancılığı şekillendiren unsurlardan yararlanarak bu faaliyetlerin ekonomimizdeki yerini değişim ve süreklilik açısından değerlendirir • Türkiye’nin madenleri ve enerji kaynaklarını etkili kullanım açısından değerlendirir • Verilerden yararlanarak Türkiye’deki sanayi bölgelerinin gelişim sürecini neden sonuç ilişkisine dayalı olarak yorumlar
Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler	<ul style="list-style-type: none"> • Örnek incelemeler yoluyla ülkeler arası etkileşimde turizm faaliyetlerinin rolünü sorgular • Sanayileşmiş bir ülkeyi sanayileşme aşamaları açısından analiz ederek sanayileşme süreçleri hakkında çıkarımlarda bulunur • Tarımsal faaliyetler açısından farklı düzeylerdeki ülkeleri karşılaştırarak tarım-ekonomi ilişkisini yorumlar
Çevre ve Toplum	<ul style="list-style-type: none"> • Doğal kaynakların keşfi ve kullanımı ile insan faaliyetlerindeki değişim ve sürekliliği tarihsel süreçten örneklendirir • Doğal kaynakların kullanımındaki farklı tutumları “mekânsal etkileri” ve “çevreye duyarlılık” açısından sorgular • Doğal kaynakların değeri ve kullanımına ait algıların değişimin dünyanın farklı bölgelerinden örneklerle açıklar • Ülkeler arasında doğal kaynak kullanımının farklı olmasının nedenlerini çevresel sonuçlar açısından değerlendirir • Doğal kaynakların kullanımının insan faaliyetlerine etkilerine ait örnekleri çevre planlama ve değişimi açısından yorumlar • Örneklerden yararlanarak “etkili arazi kullanma” uygulamalarının çevre üzerindeki etkilerini değerlendirir • Yenilenemeyen kaynakların kullanım alanlarına yönelik farklı örnekleri “tükenebilirlik” ve “alternatif kaynaklar” kavramları çerçevesinde analiz eder • Madenlerin ve enerji kaynaklarının üretim, dağıtım ve tüketiminin çevreye olan olumsuz etkilerini örneklendirir • Örnek incelemeler yoluyla teknolojik değişimleri çevresel sonuçları açısından analiz eder • Farklı atık türlerini çevreye olan etkileri açısından değerlendirir • Geri dönüşüm materyallerine yönelik stratejileri araştırır • İnsan faaliyetlerinin karbon, azot, oksijen ve su döngülerine olan etkilerini örneklendirir • Küresel çevre sorunlarının oluşumunda insan faaliyetlerinin etkilerini sorgular • Çevre sorunlarının oluşum ve yayılma süreçlerini küresel etkileri açısından sorgular

(Kaynak: MEB, 2005: 154-163)

Tablo 5’te de görüldüğü üzere; Coğrafya Dersi Öğretim Programı’nda 11. sınıf için “Doğal Sistemler”, “Beşerî Sistemler”, “Mekânsal Bir Sentez: Türkiye”, “Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler” ve “Çevre ve Toplum” başlıkları altındaki kazanımlar sürdürülebilir kalkınma eğitimine katkı sağlayacak şekilde belirlenmiştir. “Doğal Sistemler” başlığı altında verilen kazanımlardan üçü, ekosistemin sürdürülebilirliğinin önemini kavratılmasına yönelik olduğu söylenebilir. “Beşerî Sistemler” başlığı altında yer alan ilgili kazanımlarla; doğal ve beşerî sistemlerinin üretim, dağıtım ve tüketim ilişkisinin kavratılması hedeflenmiştir. Bu kazanımlarla doğal ve beşerî unsurların önemine dikkat çekilerek, çevrenin sürdürülebilirliğinin önemini kavratılmasının hedeflendiğini söyleyebiliriz. “Mekânsal Bir Sentez: Türkiye” başlığı altındaki ilgili kazanımların sürdürülebilir ekonomi açısından önemli olduğu söylenebilir. “Küresel Ortam ve Bölgeler” başlığı altındaki ilgili kazanımlar ise

sürdürülebilir turizm ve ekonominin öneminin kavratılması açısından önemli olduğu söylenebilir. “Çevre ve Toplum” başlığı altında ise sürdürülebilir kalkınma eğitimi katkısı olan 14 kazanım bulunmaktadır. Bu kazanımlar aracılığıyla doğal kaynak ve çevrenin sürdürülebilirliğinin kavratılmasının amaçlandığı söylenebilir. Bu sınıf kademesindeki kazanımlar öğrencilere sürdürülebilir kalkınma eğitimi doğrultusunda daha çok bilme, tutum ve davranış düzeyinde bilgi sağlaması açısından önemlidir.

Tablo 6. Coğrafya Dersi Öğretim Programı’nda 12. Sınıf İçin Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Öğrenme Alanları ve Kazanımlar

Bölümler	Kazanımlar
Doğal Sistemler	<ul style="list-style-type: none"> Arazi çalışması yoluyla doğal ve beşerî süreçler arasındaki etkileşimi kanıtlamaya yönelik bütünsel bir bakış açısı geliştirir Verilerden yararlanarak doğal sistemlerdeki olası değişimlerle ilgili çıkarımlarda bulunur
Beşeri Sistemler	<ul style="list-style-type: none"> Haritalar ve görsel materyaller kullanarak ilk kültür merkezlerinin ortaya çıkışını ve yayılışını belirleyen faktörleri zaman, süreklilik ve değişim açısından değerlendirir Örnek incelemeler yoluyla bir bölgedeki baskın ekonomik faaliyet türünün sosyal ve kültürel yaşama olan etkilerini tartışır Şehirleşme, göç ve sanayileşme olgularını birbirleriyle olan ilişkileri açısından yorumlar Çeşitli verilerden yararlanarak nüfus, yerleşme ve ekonomik faaliyetlerde gelecekte olabilecek değişimlerle ilgili çıkarımlarda bulunur
Mekânsal Bir Sentez: Türkiye	<ul style="list-style-type: none"> Ulaşım ağları ile yerleşme ve ekonomik faaliyetleri ilişkilendirir Ülkemizin ticaret merkezlerini, ticarete konu olan mallarını ve akış yönlerini değişim ve süreklilik açısından analiz eder Ülkemizin dış ticaretini ve dünya pazarlarındaki yerini ticarete konu olan ürünler açısından analiz eder Ülkemizi sembolize eden mekânlara ait değerlerin mekân algısına etkisini yorumlar Turizm faaliyetlerinin çevresel, kültürel ve ekonomik etkilerinden yola çıkarak Türkiye’nin turizm politikalarını analiz eder Türkiye’nin nüfus politikalarını ve gerekçelerini değerlendirir Türkiye’nin nüfus projeksiyonlarına dayalı senaryolar oluşturur Ülkemizin bölgesel kalkınma projelerini gerekçeleri ve etkileri açısından analiz eder Jeopolitikte etkili olan faktörlerden yola çıkarak tarihsel süreçte Türkiye’nin jeopolitik konumunu değişim ve süreklilik açısından değerlendirir Ülkemizin konum özelliklerinden yola çıkarak içinde yer aldığı jeopolitik bölgelerle olan ilişkisini analiz eder
Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler	<ul style="list-style-type: none"> Doğal kaynak potansiyeli açısından farklı özelliklere sahip ülkeleri karşılaştırarak doğal kaynakların bölgesel ve küresel ilişkilerdeki etkisini sorgular Dünyanın önemli enerji nakil hatlarını bölge ve ülkelere etkileri açısından analiz eder Bölgesel ve küresel ölçekteki siyasî örgütlerin oluşum gerekçelerinden yola çıkarak bu örgütlerin işlevlerini, etki alanlarını değişim ve süreklilik açısından değerlendirir Dünyadaki bölgesel birliklerin oluşum ve gelişimini değişim ve süreklilik açısından değerlendirir Ülkeler arasında sorun oluşturabilecek mekânsal unsurları, günümüz çatışma alanlarıyla ilişkilendirir
Çevre ve Toplum	<ul style="list-style-type: none"> Doğal çevrenin sınırlılığını “beslenme halkaları” ve “taşıma kapasitesi” kavramlarına dayalı olarak açıklar Tarihsel süreçte doğayla uyumlu gelişim açısından çevre sorunlarının önlenmesine yönelik uygulamaları değerlendirir Doğal afetlere ilişkin farklı uygulamaların yeterliliğini değerlendirir Doğal çevreyi korumaya yönelik önlemlerin ve projelerin mekâna etkilerini değerlendirir Sınırlı kaynakların etkili kullanımı konusunda projeler geliştirir Verilerden yararlanarak doğa kaynaklı riskler hakkında çıkarımlarda bulunur Doğal kaynakların yönetimine ait ilkeler belirler Günümüz çevre sorunlarına ait senaryoları olası etkileri açısından değerlendirir

- Çevre yönetimi ve koruma açısından ülkeleri karşılaştırarak uluslar arası uygulamaları ve çevresel örgütlerin etkinliklerini değerlendirir
- Ortak doğal mirasın ekosistemdeki öneminden yola çıkarak doğal miraslara yönelik tehditleri sorgular
- Doğal mirasın korunmasında kişisel sorumluluğun gerekliliğine inanır

(Kaynak: MEB, 2005: 163-173)

Tablo 6’da da belirtildiği üzere; Coğrafya Dersi Öğretim Programı’nda 12. sınıf için “Doğal Sistemler”, “Beşerî Sistemler”, Mekânsal Bir Sentez: Türkiye”, “Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler” ve “Çevre ve Toplum” başlıkları altındaki kazanımlar sürdürülebilir kalkınma eğitimi katkı sağlamaya yöneliktir. “Doğal Sistemler” başlığı altında verilen kazanımlardan biri doğal sistemlere dolayısıyla çevrenin önemine vurgu yaptığını ve bu kazanımın çevrenin sürdürülebilirliğinin kavratılması açısından önemli olduğunu söyleyebiliriz. “Beşerî Sistemler” ve “Mekânsal Bir Sentez: Türkiye” başlıkları altında ilgili kazanımlar incelendiğinde; şehirleşme, sanayileşme ve göç ilişkisi ile nüfusta meydana gelen değişim ve ekonomi üzerinde etkili olan unsurların kavratılmasının hedeflendiği ve bu kazanımlarla öğrencilerin sürdürülebilir kalkınmanın önemini kavramalarının mümkün olduğu söylenebilir. “Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler” başlığı altında ilgili kazanımlarda ise daha çok doğal kaynakların önemini kavratılması sağlanarak sürdürülebilir kalkınma eğitimi katkı sağlamanın hedeflendiğini söyleyebiliriz. “Çevre ve Toplum” başlığı altında verilen ilgili kazanımların ise sürdürülebilir çevrenin önemini kavratılmasına katkı sağlayabilir. Bu sınıf kademesindeki kazanımlar öğrencilere sürdürülebilir kalkınma eğitimi yönelik daha çok bilme, tutum ve davranış düzeyinde bilgi sağlaması açısından önemlidir.

Sonuç ve Tartışma

Doğaya müdahalenin insanların yaşam alanlarına ciddi zarar verdiği bu çağda doğaya karşı duyarlı bireylerin yetiştirilmesi, sürdürülebilir kalkınmayı sağlayıcı önemli faktördür. Bu bağlamda özellikle eğitim kurumlarına ciddi sorumluluklar yüklenmektedir. Eğitim kurumlarında farklı alanlarda eğitim-öğretim faaliyetleri yürütülmekle birlikte, her alanın sürdürülebilir kalkınma açısından yüklenmesi gereken görevler bulunmaktadır. Coğrafya dersleri; disiplinler arası ve disiplinlerle bağlantılı, iş birliği gerektiren, güncel, uygulama ve yöntem zenginliğine sahip, çoklu medya ortamı ve eleştirel yaklaşım gerektiren, davranış değişikliğiyle ilişkili, değerler eğitimi olan bir bilimdir (Meyer ve Behnen, 2009: 29).

Coğrafya eğitimi ulusal anlamda temel bir bilim olmasına bağlı olarak her ülkenin kendini bulmasında ne kadar yol gösterici bir boyuta sahipse evrensel yaklaşımlar açısından da bir o kadar önem taşımaktadır (Artvinli ve Kaya, 2010: 94). Bireylerin çevreye yönelik bütün davranışlarının etkisinin kendi çocuklarına ve dünyanın farklı bölgelerinde bulunan bireylere yansıdığı farkında olmalarında, doğaya karşı saygılı olmalarında ve bu konuda motive edilmelerinde coğrafya eğitimi büyük görevler düşmektedir. İncekara (2009)’nın da belirttiği üzere; son yıllarda çevrenin korunması, çevrenin sürdürülebilirliği, sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilir kalkınma eğitimi uluslar arası çalışmalarda coğrafyada ayrı bir önem kazanmış ve coğrafi bakış açısıyla ele alınmıştır.

Birçok konuda olduğu gibi sürdürülebilir kalkınma eğitimi konusunda da gençlerin eğitimi için yapılan çalışmaların önemi büyüktür. Gençlere sürdürülebilir kalkınma konusunda sağlanacak eğitim imkânları onları teknolojik gelişmelerle birlikte değişen dünyanın duyarlı bireyleri olmalarının yanı sıra araştırmacı ve küresel süreçleri takip eden bireyler olmalarında büyük katkı sağlayacaktır. Coğrafyanın; konu ve araştırma yöntemleri, araç-gereçler, düşünce

ilkeleri, standartlar ve düşünme becerileri yönüyle sürdürülebilir kalkınma eğitimini her açıdan kapsadığını söylemek mümkündür.

Sürdürülebilir kalkınma eğitimi çevrenin korunması ya da çevre eğitimi şeklinde algılanmamalıdır. Sürdürülebilir kalkınma eğitimi çok geniş bir anlam ifade etmekte ve bu anlamın merkezinde de çevre eğitimi yer almaktadır. Sürdürülebilir kalkınma eğitiminin çevre eğitiminin gölgesinde kalmasına da engel olunmalıdır. Çünkü çocukların ve yetişkinlerin bu ayrımın farkına varmaları, uygun düşünce ve davranışların kazandırılmasını da kolaylaştıracaktır.

Coğrafya Dersi Öğretim Programı; gerek amaçları, gerek vizyonu ve ilkeleriyle gerekse de her sınıf kademesi için ayrı ayrı belirtilen kazanımlarıyla, sürdürülebilir kalkınma eğitimine katkı sağlayacak şekilde hazırlanmış titiz bir çalışma ürünü olmasına karşın programın bu konuda eksik yanlarının da bulunduğunu söyleyebiliriz. Tanrıverdi (2009) ve Yapıcı (2003) da yaptığı çalışmada; Türkiye'deki öğretim programlarında sürdürülebilir kalkınma eğitimi ile ilgili konu ve kazanımların yetersiz olduğunu tespit etmiştir. Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nda verilen kazanımlar incelendiğinde; çevrenin sürdürülebilirliği, sürdürülebilir kalkınma, sürdürülebilir ekonomi ve sürdürülebilir kaynak kullanımının ön plana çıktığını söyleyebiliriz. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı çerçevesinde sürdürülebilir kalkınma için öncelikli alanlara (su yönetimi, kimyasallar, toprak yönetimi, enerji) yönelik kazanımların da eklenmesi coğrafya eğitiminin sürdürülebilir kalkınma eğitimine olan katkısını arttırılabilir. Sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmada'nin de belirttiği üzere; küresel sorumluluk, ortak bir yaklaşım, ortaklık, katılımcı yaklaşım, yenilenen yönlendirme ve sürdürülebilir kentleşme politikası izlenecek temel ilkeler arasındadır (Price ve Dube. 1997). Bu ilkeler esas alınarak coğrafya eğitiminde sürdürülebilir kalkınma eğitimi konusunun kendine özgün bir başlık altında ele alınması olumlu katkılar sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- AKILLI Hüsniye, KEMAHLI Funda, OKUDAN Kadriye ve POLAT Ferihan, "Ekolojik Ayak İzinin Kavramsal İçeriği ve Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde Bireysel Ekolojik Ayak İzi Hesaplaması". **Akdeniz İ. İ. B. F. Dergisi**, S: (15) (2008), s; 1-25.
- AKINOĞLU Orhan, "Yapılandırmacı öğrenme ve coğrafya öğretimi". **Marmara Coğrafya Dergisi**, 10 (2004), 75-88.
- ALTINBİLEK M. Samet ve SANALAN, V. Aytakin, "Coğrafya Okuryazarlığı I: Genel Bakış". **Doğu Coğrafya Dergisi**, 10 (13) (2005), s; 341-357.
- ARTVİNLİ Eyüp ve KAYA Niyazi, "1992 Uluslararası Coğrafya Eğitimi Bildirgesi ve Türkiye'deki Yansımaları". **Marmara Coğrafya Dergisi**, 22 (2010), 93-127.
- AVİNÇ Ahmet, "Değişik Enerji Kaynakları ve Çevreye Etkileri". **Ekoloji Çevre Dergisi**, 7 (27) (1998), 19-23.
- BRINKMAN Malte, (2006). "Glossar Nachhaltigkeit". VjwP 02/06. <http://home.ph-freiburg.de> (son erişim 15.05.2011)
- BÜYÜKÖZTÜRK Şener, ÇAKMAK E. Kılıç, AKGÜN Ö. Erkan, KARADENİZ Şirin ve DEMİREL Funda, **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, Pegem Akademi. Ankara 2009.
- DEMİRKAYA Hilmi, "Coğrafya Öğretiminde Örnek Bir Konu Çalışması". **Milli Eğitim Dergisi**, 157 (2003). <http://yayim.meb.gov.tr> (son erişim 9.05.2011)
- DOĞANAY Hayati, **Coğrafyaya Giriş**. Çizgi Kitabevi. Konya. 2000.
- DOĞANAY Hayati ve SEVER Ramazan, **Genel ve Fizikî Coğrafya**. Pegem Akademi. Ankara 2011.

- HAAN Gerhard de ve HARENBERG Dorothe (1999). Bildung für Nachhaltige Entwicklung. **Materialien zur Bildungsplanung und zur Forschungsförderung, Heft 72.** Bundesländer- Kommission. Bonn 1999. <http://www.blk-bonn.de> (son erişim 10.05.2011)
- http://www.bne-portal.de/coremedia/generator/unesco/de/02__UN-Dekade_20BNE/01__Was_20ist_20BNE/Zeitleiste_20BNE.html (son erişim 10.05.2011)
- <http://www.undp.org.tr/Gozlem3.aspx?WebSayfaNo=325>(son erişim 01.05.2011)
- http://www.agenda21.de/index.php?option=com_content&view=article&id=4&Itemid=47(son erişim 25.05.2011)
- İNCEKARA Süleyman, “Uluslar arası Alanda Coğrafya Eğitimi Araştırmaları ve Türkiye’den Örnekler: Mevcut Durum ve Gelecek Yönler”. **Doğu Coğrafya Dergisi**, 21 (2009), 123-136.
- KARABAĞ Servet ve ŞAHİN Salih, **Kuram ve Uygulamada Coğrafya Eğitimi.** Gazi Kitabevi. Ankara 2007.
- KAUFMANN-HOLZ Ruth, BRETSCH Franziska ve GİNGİNS François, (2007). **Bildung für Nachhaltige Entwicklung in der Obligatorischen Schule.** (www.edk.ch) (erişim tarihi 01.06.2011)
- KIŞLALIOĞLU Mine ve BERKES Fikret, **Çevre ve Ekoloji.** Remzi Kitabevi, İstanbul 1997.
- LİNDER Wilhelm, **Bildung für Nachhaltige Entwicklung, Ansichten und Aussichten.** Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur. Wien 2007.
- MEB, Coğrafya Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (9-12. Sınıflar), Ankara 2005.
- MEYER Christiane ve BEHNEN Tobias, Umweltbildung Im Geographieunterricht. Eine Schulbuch Analyse. **Masterarbeit im Studiengang “Master Of Education” am Institut für Didaktik der Naturwissenschaft, Fachgebiet Didaktik der Geographie,** 2009.
- ÖSTRAT (**Österreichische Strategie Nachhaltige Entwicklung**)-ein Handlungsrahmen für **Bund und Länder.** <http://www.nachhaltigkeit.at> (son erişim 17.05.2011)
- PRICE Charles ve DUBÉ Pierre (1997). **Sustainable Development And Health: Concepts, Principles And Framework For European Cities And Towns.** EUR/ICP/POLC060305a-European Sustainable Development and Health Series: 1. <http://www.euro.who.int> (son erişim 01.05.2011)
- RİEB Werner, **Umwelterziehung und Nachhaltigkeit, Grundschule.** Druckerei Pfitzer. Renningen 2009.
- ROST Jürgen, (2002). Umweltbildung-Bildung für Eine Nachhaltige Entwicklung: Was macht den Unterschied?. <http://satgeo.zum.de/satgeo/infos/umweltbildung.pdf> (son erişim 20.05.2011).
- STOLLENBERG Ute ve ADOMBENT Maik. (2004). “Lüneburger Projekt “Nachhaltigkeit in Bildungsinstitutionen in Schleswig-Hollstein” (NaBİSch)”. **Universität Lüneburg Institut für Umweltkommunikation (INFU).** <http://www.schleswig-holstein.de> (son erişim 19.05.2011).
- TANRIVERDİ Belgin, “Sürdürülebilir Çevre Eğitimi Açısından İlköğretim Programlarının Değerlendirilmesi”. **Eğitim ve Bilim**, 34 (151) (2009), 89-103.

TAŞ H. İbrahim, **Coğrafya eğitimi**. Aktif Yayınevi. Balıkesir 2007.

YAPICI Mehmet, “Sürdürülebilir Kalkınma ve Eğitim”. **AKÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, 1(2003), 223-230.

YAVUZ V. Alpagut, “Sürdürülebilirlik Kavramı ve İşletmeler Açısından Sürdürülebilir Üretim Stratejileri”. **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 7 (2010), 63-86.

YILDIRIM Ali ve ŞİMŞEK Hasan, **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Seçkin Yayıncılık. Ankara 2006.